

Радован Д. Вукадиновић

Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу

Јелена Вукадиновић Марковић

Институт за упоредно право, Београд

УТИЦАЈ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ ПРАВА НА НОВИ СВЕТСКИ ПОРЕДАК

Сажетак

Глобализација представља сложен и вишезначни светски процес стварања и наметања јединствених решења различитим субјектима у међународним односима. Идеје о стварању универзалних или глобалних правила могу се наћи још у античком појму природног права. У средњем веку и касније, ова идеја је само делимично реализована стварањем јединствених правила о трговини од стране самих трговаца (средњевековно *lex mercatoria*). Савремени процес глобализације карактерише моноцентричност и тежња једне велесиле да наметне један облик привређивања и демократије. Он се одвија паралелно у готово свим областима људске активности: у политици, економији, праву и култури, при чему су ови процеси међусобно повезани и условљени. Због тога је процес глобализације права, као један од облика глобализације, тешко посматрати изоловано и ван политичког и економског контекста. У раду се полази од тезе да економску подлогу и оправдање глобализације чини неолиберални концепт привређивања, а у политичком смислу, тежња за стварањем новог светског поретка. У циљу потврђивања ових теза, у раду је у првом делу анализиран општи појам глобализације, садржина, методи и облици, и њихов однос према сличним процесима, као што су унификација и хармонизација права. У другом делу рада је анализиран утицај глобализације на права суверених држава.

Кључне речи: глобализација права, нови светски поредак, стандардизација права, американизација, имплементација права, унификација права, светско право

1. УВОД

Глобализацијом се намећу истоврсна решења, пре свега, у економској области, која се тичу слободног кретања капитала, тржишног привређивања, слободе трговине, али и ширења западне културе, различитим субјектима у међународним односима, као што су међународне организације, државе, компаније и физичка лица.¹⁾ Глобализација права представља део тог процеса и односи се на посебан начин стварања и тумачење права и његову примену. У географском смислу, глобализација права се често посматра и изједначава са интернационализацијом права, тј. стварањем новог међународног или регионалног права и трансформацијом националних права.²⁾ Као и у другим областима, и код глобализације у области права постоји дилема да ли настаје као последица претходно спроведене политичке и економске глобализације, или је глобализација права узрок и разлог касније глобализације друштвених односа и стварања новог светског поретка. Другим речима, поставља се питање, да ли се глобализација врши правом или је глобализација права само резултат других глобалних процеса.

У првом случају, процес глобализације се исцрпљује доношењем глобалних норми које се примењују у целом свету или у значајном делу света. Крајњи циљ глобализације права представља усвајање унификованих правних правила. У том случају се дилема своди на питање како најбоље искористити унификацију и хармонизацију као методе и технике глобализације. У другом случају, циљеви глобализације се одређују на другим нивоима одлучивања (у економској и политичкој сфери), а глобализоване правне норме служе да легализују стварање новог светског поретка. У том случају се паралелно са питањем легалности или „правности“ отвара питање легитимности или демократичности таквих решења.

1) Вид. David Bederman, „Globalization, International Law and United States Foreign Policy“, *Emory Law Journal*, Atlanta, No. 50, 2001, стр. 717, 718. За различите дефиниције глобализације вид. John King Gamble, Emily A. Allen, Nicole L. Dirling, „International Law and Globalization: Allies, Antagonists, or Irrelevance?“, *Syracuse Journal of International Law & Commerce*, Syracuse University College of Law, 2003, Vol. 30, No. 1, стр. 1-21. У домаћој теорији, вид. Душан Дабовић, *Глобализација права, усклађивање права у савременом свету*, Правни факултет, Београд, 2007.

2) На регионализацију глобализације и глобализацију региона посебно указује Leo Ching, „Globalizing the Regional, Regionalizing the Global: Mass Culture and Asianism in the Age of Late Capital“, *Journal of Public Culture*, Vol. 12, No. 1, 2000, стр. 233, 235. На смањење или губљење разлика између међународног и националног (унутрашњег) права указује и Francis Snyder, „Economic Globalization and Law in the 21st Century“ in: *The Blackwell Company to Law and Society*, (ed. Austin Sarat), Blackwell Publ. London and New York, 2003, стр. 624-640.

У тражењу одговора на ово питање у раду је анализиран појам стандардизације, као вредносно неутрални процес налажења и формулисања једнообразних (униформних) или сличних (хармонизованих или усклађених) решења. Стандардизација се спроводи методом унификације и методом хармонизације или усклађивања права. Међутим, већ код налажења истих или сличних решења, пракса показује да у њиховом одабиру не постоји потпуна и отворена конкуренција решења, већ се појединим решењима у старту даје већи значај те се форсира њихово прихватање, чиме се доводи у питање вредносна неутралност и саме технике стандардизације.

У раду се полази од тезе да глобализација права, посебно она која се спроводи унификацијом није само правни процес, већ пре свега политички процес „промене дистрибуције економске и политичке моћи“³⁾ и да често није ни потребна, ни пожељна.⁴⁾ Непожелност глобализације долази до изражаја у непосредној примени неких једнообразних решења која су донета у форми обавезујућих међународних извора као и код уношења у националне унутрашње изворе оних решења која не воде рачуна о правним, политичким и економским особеностима конкретне државе. У раду се критички анализира и став да глобализација доприноси смањењу трошкова и поједностављењу процеса закључивања и извршавања уговора, чиме се подстиче међународно кретање фактора производње: робе, услуга, капитала и радне снаге. Овој тези се супротставља став да унификација права доводи до својеврсне „уровниловке“ која гуши здраву и пожељну конкуренцију између националних правних система и онемогућава конкретним државама да користе своје компаративне предности. Тако се глобализацијом уместо да се смањују, повећавају постојећи трошкови или намећу нови, на пример, због преоријентације или транзиције привредног система на нови „глобализовани“ начин производње или пласмана.

2. СТАНДАРДИЗАЦИЈА ПРАВА КАО ПРЕТХОДНИЦА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

У правној и политичкој теорији се разни облици стандардизације права, по правилу, правдају и образлажу уверењем да само постојање разлика у правним правилима између држава предста-

3) John King Gamble, Emily A. Allen, Nicole L. Dirling, *International Law and Globalization: Allies, Antagonists, or Irrelevance?*, нав. дело, стр. 2.

4) Pierre Legrand, „European Legal Systems Are Not Converging“, *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 45, No. 1, Oxford University Press, 1996, стр. 52-81.

вља сметњу слободном кретању људи, робе и идеја⁵⁾ и да то повећава трошкове и отежава неопходну слободу трговине. Захваљујући таквом идеолошком опредељењу и карактеру права као друге стране државе, али и практичним потребама, у свету је настао снажан покрет који је промовисао прво потребу за националним кодификацијама, а затим и потребу за међународном кодификацијом или другим облицима стандардизације права, посебно правила трговачког права.⁶⁾ Као мотиви за оба метода стандардизације: унификацију и хармонизацију, наводе се већ наведени економски разлози обухваћени појмом неолибералног концепта привређивања, као и уверење да се тиме чини лакшим закључивање и извршење других правних послова. Осим тога, глобална правна правила служе као средство за остваривање и других социјалних и политичких циљева, као што је успостављање глобалног друштва организованог по моделу западне демократије. У том случају се као отворено, поставља питање да ли у процесу тумачења и примене глобалних норми постоји довољан ниво демократичности или легитимности или, у ширем смислу, да ли се глобализована правила морају тумачити и примењивати у складу са основним људским правима или је довољно постојање легалности у процесу формулисања и усвајања глобалних норми. У раду се полази од тезе да само поштовање легалности у процесу усвајања глобалних правила није довољно, будући да глобализација права није сама себи циљ, већ се глобалне норме користе као средство за наметање унапред одређених образаца понашања у међународним односима. Како глобална правила најчешће настају методом „одозго ка доле“, а не обрнуто, основано се изражава сумња да такво право „представља жртву глобализације“.⁷⁾ Правила усвојена у таквом „моноцентричном процесу“ утичу и на десуверенизацију и делегализацију већине држава и њихових правних поредака.⁸⁾

---

5) Вид. Juergen Basedow, „A Common Contract Law for the Common Market“, *Common Market Law Review*, Vol. 33, No. 6, Kluwer Law Online, 1996, стр. 1169-1195.

6) Вид. Радован Вукадиновић, *Међународно пословно право*, Крагујевац, 2012, стр. 339-358.

7) Вид. Peer Zumbansen, „Defining the Space of Transnational Law: Legal Theory, Global Governance & Legal Pluralism“, *Osgoode CLPE Research Paper*, Osgoode Hall Law School, Vol 7, No. 5, 2011, стр. 2. напомена бр. 2.

8) Вид. Daniel W. Drezner, *Globalization, Coercion, and Competition*, Internet, <http://www.danieldrezner.com/research/gcc.pdf>, 10/11/2016.

3. КАРАКТЕРИСТИКЕ И МЕТОДИ СТАНДАРДИЗАЦИЈЕ И ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

У социолошком смислу, глобализација претпоставља постојање „глобалног друштва“ јер упућује на „одређени степен у коме цео свет живи под истим сетом заједничких правних правила“.⁹⁾ Историја показује да се о глобалном друштву, организованом према посебним правилима, може говорити од античког доба и римске империје, преко колонизаторских империја до савременог „глобалног села“¹⁰⁾ оличеног у постојању светског информатичког друштва.¹¹⁾

Међутим, иако представља парадигму нашег времена,¹²⁾ и без обзира на „вруће дискусије“ које се око тога воде,¹³⁾ не постоји једна или јединствена дефиниција глобализације, као општег или „кишобран појма“,¹⁴⁾ ни глобализације права, као једног од облика глобализације. Једино око чега су сагласни они који се овим питањима баве јесте да је реч о сложеном и вишеслојном појму и појави.¹⁵⁾

Сложеност се огледа у томе што је процес глобализације присутан у свим областима људске активности: у организацији производње, организацији и наступању на тржишту, умрежавању и комуникацији, култури и слично. Наведене активности су ме-

9) Martin Shapiro, *The Globalization of Law*, Internet, <http://scholarship.law.berkeley.edu/facpubs/399>, 20/12/2016, William Twining, *General Jurisprudence— Understanding Law from a Global Perspective*, Cambridge, Internet, <https://www.law.duke.edu/cicl/pdf/twining-bk-preface.pdf>, 20/12/2016.

10) Израз „Global village“ (глобално село) се приписује Маршалу Маклуану (*Marshall McLuhan*), у књизи Marshall McLuhan, *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*, University of Toronto Press, 1962, и Marshall McLuhan, *Understanding Media*, McGraw-Hill, 1964.

11) Вид. Ulrich Sieber, „Legal Order in a Global World, The Development of a Fragmented System of National, International, and Private Norms“ in: *Max Planck Yearbook of United Nations Law* (eds. Armin von Bogdandy, Rüdiger Wolfrum), Vol. 14, 2010, стр. 3.

12) Ralf Michaels, *Globalization and Law: Law Beyond the State*, стр. 1, Internet, http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5540&context=faculty_scholarship, 20/12/2016.

13) Dadi Arnar Sigmarsson, *Globalization vs State Sovereignty: Constitutional Rights in a Crisis?* стр. 5. Internet, http://skemman.is/stream/get/1946/1617/5238/1/Globalization_vs_State_Sovereignty_Constitutional_Rights_in_a_Crisis.pdf, 20/12/2016. У домаћој теорији Душан Дабовић, *Глобализација права, усклађивање права у савременом свету*, нав. дело, стр. 13, предлаже класификацију на скептике, глобалисте, антиглобалисте и трансформационисте.

14) Вид. Pemi Arowojolu, *Is globalisation a forum of ‘Americanisation’?*, Internet, www.alevel-politics.com/is-globalisation-a-form-of-americanisation, 23/01/2017.

15) Ralf Michaels, *Globalization and Law: Law Beyond the State*, нав. дело, стр. 1.

ђусобно повезани и условљени процеси. Тако, на пример, развој глобалних (светских) средстава комуникације, посебно Интернета, убрзава и чини лакшом и једноставнијом међународну трговину, али подразумева измену и доношење нових глобалних прописа о електронској трговини, заштити личних података, заштити потрошача, појачаној заштити права интелектуалне својине или конкуренције. Резултат ових међусобно условљених процеса је стварање глобалног друштва са глобалним правом, глобалним тржиштем и јединственим навикама произвођача и потрошача. Тако индуковане глобалне навике пресудно утичу на стварање глобалног потрошачког друштва које пропагира постојање светске владе, постојање мондијалистичке културе и глобалног права.

Вишеслојност глобализације подразумева да се овај процес одвија у више равни: у економској, политичкој и правној.¹⁶⁾ Отуда је тешко разумети правне аспекте глобализације ако се не ставе у контекст економских, политичких и геополитичких циљева који се њоме желе постићи. Као процес усвајања и наметања заједничких норми глобализацију је потребно анализирати у контексту унификације и хармонизације као средстава стандардизације права.¹⁷⁾

Унификација означава процес налажења и усвајања јединствених (једнообразних или истих) решења у форми међународних извора која се на исти начин тумаче и примењују у другим државама. То се постиже усвајањем конвенција као основних средстава унификације које, након ратификације и ступања на снагу постају правно обавезујући извори унутрашњег права у државама које су их прихватиле.

Хармонизација означава процес усклађивања решења која постоје у националним правима према решењима која су дата у међународним изворима *меког права*, као што су модел закони, препоруке, водичи, док су у Европској унији садржани у директивама или упутствима.

Глобализација се од наведених процеса разликује по циљевима и начину на који је обезбеђена примена и тумачење глобалног права. *Основни циљ глобализације права је да у економском смислу омогући неолиберални концепт привређивања,¹⁸⁾ и да у политич-*

---

16) Вид. Math Noortmann, „Globalization, Global Governance and Non-State Actors“, *International Law Forum de Droit International*, Vol. 36, No. 4, 2002, стр. 1. Internet, <http://ssrn.com/abstract=2320117>, 15/01/2017.

17) О методима и правним средствима стандардизације вид. Радован Вукадиновић, *Међународно пословно право*, нав. дело, стр. 339-359.

18) Вид. Wolf Haydebrand, „From Globalisation of Law to Law under Globalisation“, *Adapting Legal Cultures*, (eds. David Nelken, Johannes Feest), Oxford, Hart Publishing, 2001, стр. 117.

ком смислу омогући стварање „новог светског поретка.“¹⁹⁾ Отуда су процесима хармонизације и унификације обухваћене углавном норме приватног права, док се глобализација односи и на норме јавног права, као што је кривично право, уставно и управно право. Глобализација јавног права се врши, на пример, доношењем и спровођењем међународних конвенција и других извора у областима заштите човекове околине, климатских промена, заштите конкуренције. У области кривичног права, глобализација се манифестује кроз оснивање међународних кривичних трибунала, спровођење заједничких или јединствених налога за хапшење и кроз признање страних кривичних одлука.

На основу наведених карактеристика, глобализација права се може одредити као процес формулисања и примене правила која настају ван државе, а која се примењују за регулисање међународних и унутрашњих односа на јединствени начин, независно од особености конкретних држава.²⁰⁾ Скуп таквих правила чини глобално или светско право.

У територијалном смислу, глобализација се, као што је раније напоменуто, понекад изједначава са интернационализацијом или „универзализацијом“ права, па се дефинише као процес „универзализације без душе или савести.“²¹⁾ Овакво универзално међународно право би чинила „правила која би обавезивала све субјекте међународног права, без обзира на посебности држава,²²⁾ и разликовала би се од правила која су садржана у међународним уговорима и обичајима. Међутим, иако глобално право подсећа на универзално или природно право, оно не служи остваривању и заштити основних људских вредности, већ посебних економских циљева који су обухваћени појмом либерализма и неолиберализма и новог светског поретка.

---

19) Вид. говор George H. W. Bush (Џорџ Буш), *Toward a New World Order*, одржан 11.09.1990. године. Internet, [https://en.wikipedia.org/wiki/New_World_Order_\(conspiracy_theory\)](https://en.wikipedia.org/wiki/New_World_Order_(conspiracy_theory)), 20/12/2016.

20) Поред израза „глобализација“ паралелно се у истом или у сличном значењу користе и изрази: нови светски поредак, мондијализација, вестернизација, американизација. Вид. зборник радова *Глобализација и сувереност*, (приредио: Брацо Ковачевић), Бања Лука 2014, Maurice Kamto, „Mondialisation et Droit“, *Revue Hellénique Droit International*, No. 53, 2000, стр. 457.

21) Вид. Pierre-Marie Dupuy, „International Law: Torn Between Coexistence, Cooperation and Globalization“, *European Journal of International Law*, No. 9, 1998, стр. 278, 282.

22) Вид. Jonathan Charney, „Universal International Law“, *American Journal International Law*, No. 87, 1993, стр. 542.

4. НЕОЛИБЕРАЛНО УЧЕЊЕ КАО ЕКОНОМСКА ПОДЛОГА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ ПРАВА

Без обзира што се везује за 80-те године прошлог века, глобализација није нова појава и њени појавни облици се, као што је већ речено, могу пратити од античких времена. Међутим, антички и средњевековни процеси глобализације су заустављени стварањем тзв. вестфалске националне државе и учењем о потпуном суверенитету државе које је у правном смислу требало да потврди улогу и значај националног права, као друге стране државе. Поновно стварање космополитског или глобалног права у политичком смислу је подстакла француска буржоаска револуција прокламовањем универзалних политичких вредности: слободе, јединства и братства, док су у економском смислу потребу глобализације наметнуле идеје о стварању слободног тржишта. Ове идеје су актуелизоване 80-тих година прошлог века пред пад Берлинског зида и слома социјалистичког начина политичког и економског организовања друштва, као политички превазиђеног и економски неефикасног система, у корист редефинисаног либералног и неолибералног концепта. Суштина неолибералног концепта организовања друштва се своди на учење да ће нова неолиберална „невидљива рука тржишта“ из преживелог либерализма²³⁾ најбоље регулисати структуру и односе на тржишту које мора бити потпуно слободно и отворено за све субјекте. Успостављање и функционисање овако замишљеног тржишта подразумева постојање и примену глобалних (светских) норми које чине светско право и у политичком смислу доприносе успостављању „новог светског поретка“. Нови светски поредак је требало да буде заснован на наднационалној власти светских банкара и интелектуалних елита држава чланица у Савету безбедности, чија би власт потиснула право народа на самоопредељење и располагање својим богатствима. Међутим, за разлику од Смитове „невидљиве руке тржишта“ и *laissez-faire* економије, према неолибералном учењу код успостављања слободног тржишта одлучујућа улога је поверена разним облицима парламентарних организација.²⁴⁾ У том циљу се тежиште одлучивања измешта из ОУН у којој су, бар у формалном смислу, све државе једнаке и равноправне, на специјализоване међународне организације, као што су финансијске организације окупљене око групације „Светске банке“, и други облици формалних и неформалних савеза, и

23) Неолиберализам представља оживљавање либерализма („Neoliberalism is a revival of liberalism“). Dag Einar Thorsen, Amund Lie, *What is Neoliberalism?*, стр. 2. Internet, <http://folk.uio.no/daget/neoliberalism.pdf>, 12/12/2016.

24) Исто, стр. 5.

на професионална струковна удружења и невладине организације. Овако одређени актери или „глобализатори“ добијају водећу улогу не само код усвајања глобалних норми, већ и у њиховој примени и тумачењу. Спровођење глобалних норми карактерише присуство разних облика економске принуде и политичког условљавања, на пример код одобравања зајмова у погледу запошљавања, смањења јавне потрошње, приватизације и слично. Од државе кориснице зајма се очекује да се одрекне својих легислативних надлежности и да немо посматра успостављање слободног тржишта.²⁵⁾ Доследно спровођење таквог учења води укидању не само „вестфалске државе“ у којој право представља националну тековину и другу страну државног постојања и доказ њеног суверенитета, већ и укидању државе благостања.²⁶⁾ Тако се уместо државе од које се очекује да омогући благостање што већем броју њених грађана, успоставља држава чији су циљеви подређени мањим интересним групама. То нужно повлачи и промену традиционалног појма националног правног поретка који је карактерисала централизована легислативна власт, извршна власт која је одговорна сувереном народу и независно судство.²⁷⁾ Стварање права се, међутим, не везује више само за државу, нити је његова примена омеђена државном границом. Под утицајем неолибералне економске идеологије, уместо на државној инсистира се на индивидуалној суверености коју карактеришу основне слободе појединаца као светских грађана, које су наведене у Повељи УН и у каснијим међународним уговорима.²⁸⁾ У таквој ситуацији нације које познајемо постају „сувишне, јер ће државе признати јединствену глобалну власт, а национална сувереност губи значај „велике идеје.“²⁹⁾

У политичком смислу, либерализам „фаворизује уставне примене и административне реформе усмерене ка слободи или демократији“. Али, за разлику од раног и класичног либерализма који се залагао за *laissez-faire* економију, модерни неолибералисти не само што се неprotиве интервенцији државе на тржишту, већ је подстичу, чиме потврђују тезу да глобализација права није сама себи циљ, већ инструмент за остваривање других циљева.

---

25) Амерички политичар Гровер Глен Норкист (*Grover Glenn Norquist*) се као оснивач и председник удружења „Американци за Пореске реформе“, залагао да државу треба тако смањити да може стати у кадлу – а потом је ту и удавити.

26) Вид. Katherine Wall, „The end of the welfare state? How globalization is affecting state sovereignty“, *Global Policy*, 17.08.2012.

27) Klaus Guenther, *Legal pluralism or uniform concept of law? Globalisation as a problem of legal theory*, стр. 1, Internet, <http://www.helsinki.fi/nof0/NoFo5Gunther.pdf>, 17/12/2016.

28) Вид. говор Кофи Анана (*Kofi Annan*) „Two concepts of sovereignty“, *The Economist*, 16.09.1999.

29) Strobe Talbott, „The Birth of the Global Nation“, *Time Magazine*, 20.07.1992.

5. ДЕФИЦИТ ЛЕГИТИМИТЕТА ГЛОБАЛНИХ НОРМИ

Процес глобализације прати дефицит или недостатак демократичности или легитимитета, како у процесу усвајања глобалних норми, тако и код њиховог спровођења и тумачења. Разлоге дефицита у процесу доношења би требало тражити у недемократском карактеру наднационалних законодаваца (глобализатора), а у току спровођења у широком тумачењу које врше парасудски и парадржавни органи.

„Глобалне законодавце“, карактерише одсуство контроле или надзора од стране демократски изабраних институција. Глобалне норме доносе или политички представници држава (политичка елита) које контролише национална извршна власт, или струковна професионална удружења, која имају стручну, али не и политичку одговорност, па и невладине или и верске организације³⁰⁾ на чији рад често утичу управо владе појединих држава. Таква решења не одражавају једнакост, независност и заједничке интересе преговарача, већ интересе водећих држава у односној области и по конкретним питањима. Тако се легислативна активност држава усмерава на заштиту приватних интереса што води тзв. „регулаторном замрзавању“ (*regulatory chill*) – замрзавању легислативних активности државе, као нове врсте „друштвеног уговора“³¹⁾ и занемаривању општих или јавних циљева.

У поступку имплементације тако донетих глобалних норми не ретко се користе различити облици економских и политичких притисака и лобирања, као што су, на пример, притисци САД и ЕУ на Србију, да у оквиру усаглашавања заједничке спољне политике подржи или уведе санкције Руској Федерацији. Својевремено САД су вршиле притисак на поједине државе да ратификују тзв. Римски статут о оснивању Међународног кривичног суда, а да су при томе свој статус учиниле неизвесним.³²⁾

30) Вид. Говор папе Франје (*Francis*) у Санта Крузу у Боливији, од 10. јула 2015. године. Наведено према Alfred-Maurice de Zayas, *Report of the Independent Expert on the promotion of a democratic and equitable international order*, A/70/285, submitted in accordance with Assembly resolution 69/178, стр. 4. напомена бр. 6. Internet, <http://docplayer.net/9155616-Promotion-of-a-democratic-and-equitable-international-order.html>, 10/01/2017.

31) Исто, стр. 5.

32) САД су потписале Статут Суда, али га нису ратификовале. Као званичан разлог за овакав поступак наводи се „страх САД од исполитизованих поступака којима би могли бити изложени њихови војници.“

У случајевима усвајања глобалних норми од стране невладиних организација или струковних удружења дефицит легитимитета се манифестује кроз недовољно транспарентан поступак усвајања глобалних норми. Често је јавна дискусија ограничена на ужи круг „професионалаца“ и настојање „носиоца пројекта“ да оправда утрошак финансијских средстава наметањем задатог решења.

Нарочито опасан облик наметања глобалних решења се манифестује кроз тзв. „дириговано тумачење“ глобалних норми, тј. тумачење које одговара само једној страни која га је наручила. У томе значајну улогу и утицај имају и тзв. невладине експертске организације које пружањем стручне помоћи код израде усклађених унутрашњих прописа³³⁾ резервишу и право на њихово „аутентично тумачење“ кроз која практично намећу схватања и решења из држава које их финансирају.³⁴⁾ При томе је очигледан утицај америчке праксе и схватање моћних адвокатских консултантских кућа из тзв. магичног круга („*The Magic Circle of solicitors' firms*“).³⁵⁾ Тумачење може ићи толико далеко да угрози суверенитет односних држава. Норме тумаче посебна парасудска и парадржавна тела, кроз „механизам за решавање спорова“ или панеле (*Dispute Settlement Body, Pannels and Appellate Body*), у оквиру Светске трговинске организације,³⁶⁾ или путем ИКСИД (*ICSID*) арбитража у оквиру Светске банке. Прихватањем таквих наметнутих механизма државе се практично одричу значајног дела не само сопственог легислативног, већ и јурисдикционог суверенитета у области привредног пословања (промене девизног курса, пореза, субвенција и слично),

33) Klaus Guenther, *Legal pluralism or uniform concept of law? Globalisation as a problem of legal theory*, нав. дело. Вид. исто Günter Frankenberg, „Verfassungsgebung zwischen Hobbesainischem Naturzustand und Zivilgesellschaft. Die Verfassung der Republik Albanien“, *Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart*, N.F. 2001, стр. 443–470, наводи да је Нацрт текста Устава Албаније сачинио један немачки професор у соби на деветом спрату Правног факултета у Франкфурту.

34) Према подацима који се могу наћи на *Non-governmental organization*, Internet, https://en.wikipedia.org/wiki/Non-governmental_organization, 20/01/2017 и *The Global Journal*, Internet, <http://www.theglobaljournal.net/>, 20/01/2017 и *Human Rights*, Internet, <https://www.humanrights.gov/dyn/2016/01/fact-sheet-non-governmental-organizations-ngos-in-the-united-states/>, 20/01/2017 у свету постоји више од 10 милиона НВО, од којих око милион и по ради у САД.

35) Листа највећих правних консултантских фирми за 2015. годину показује да је у тој години пет фирми остварило укупан приход од преко 2 милијарде долара. То су: Latham & Watkins, Baker & McKenzie, Skadden, Arps, Slate, Meagher & Flom, Kirkland & Ellis, Dla Piper. Још 14 фирми је остварило приход већи од 1, 5 милијарде долара. Вид. *List of largest law firms by revenue*, Internet, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_largestLaw_firms_by_revenue, 14/12/2016.

36) Вид. Предраг Н. Цветковић, *Увод у право Светске трговинске организације*, Ниш 2010, стр. 16.

као и у области надлежности домаћих судова да суде о таквим споровима,³⁷⁾ чиме доводе у питање и поштовање основних људских права.³⁸⁾

6. УТИЦАЈ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ ПРАВА НА УНУТРАШЊЕ ПРАВНЕ СИСТЕМЕ

6.1. Глобализација као моноцентрични процес

Осим што представља идеологизовани неолиберални облик за формулисање правила за успостављање новог светског поретка, глобализацију у последњих неколико деценија карактерише настојање једне државе да трајно наметне и одржи модел тзв. „западне демократије“ која се своди на остваривања сопствених циљева монополарног владања светом. У том смислу глобализација представља хегемонистички и моноцентричан процес,³⁹⁾ који се означава и као американизација права.⁴⁰⁾

О оваквим намерама сведочи и став Ворена Кристофера (*Warren Christopher*) ондашњег америчког државног секретара из 1995. године,⁴¹⁾ у коме је спољну политику Клинтонове администрације окарактерисао као изградњу просперитетног, сигурнијег и демократскијег света „који ће служити *нашим* националним интересима у 21. веку (истакли аутори).

6.2. Промене у начину и субјектима стварања права и његовом тумачењу

Процес глобализације карактеришу три повезане појаве: денационализација, десоверенизација и делигитимизација државних атрибута. Денационализација се манифестује кроз релативизовање улоге нације и национално оријентисаних држава и промо-

37) Вид. Eric Stein, „International integration and democracy: No love at first sight“, *American Journal of International Law*, No. 95, 2001, стр. 489-534, сматра да је у контексту економске глобализације окidaч предствљало јачање СТО, посебно њеног судског механизма.

38) Вид. Alfred-Maurice de Zayas, *Report of the Independent Expert on the promotion of a democratic and equitable international order*, нав. извештај, стр. 6.

39) Yves Dezalay, Bryant G. Garth, „Corporate Law Firms, NGOs, and Issues of Legitimacy for a Global Legal Order“, *Fordham L. Rev.* No. 80, 2012, стр. 2316. Internet, <http://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol80/iss6/2>, 20/11/2016.

40) Вид. Wolf Haydebrand, *From Globalisation of Law to Law under Globalisation*, нав. дело, стр. 117.

41) Warren Christopher, „America’s Leadership, America’s Opportunity“, *Foreign Policy*, Vol. 98, No. 6, 1995, стр. 6-27.

висање или наметање модела мултинационалних држава (случај БиХ) и одвија се на два нивоа: националном и на међународном нивоу. На националном нивоу се манифестује као „добровољно“ одрицање или смањење државних легислативних овлашћења која се тичу јавних и социјалних функција усмерених ка обезбеђењу благостања.⁴²⁾ Резултат денационализације на међународном нивоу се манифестује кроз постојање све већег броја наддржавних или транснационалних легислатора, као што су СТО,⁴³⁾ Светска банка, ММФ, аутономни законодавци, као што су: разна професионална (струковна) и општа удружења, на пример УНИДРОА (*UNIDROIT*), МТК, и разни облици савеза држава, као што је ЕУ. Захваљујући њиховој активности изван државе настаје ново право, али не само као ново *lex mercatoria*⁴⁴⁾ већ као светско и опште (глобално) право.⁴⁵⁾ Глобализација подстиче овакве активности, а нове глобализаторе намеће као конкуренте националним законодавцима. Нови „законодавци-глобализатори“ напуштају позитивистички концепт једног и јединственог правног система у корист правног плурализма.⁴⁶⁾ Право се не схвата као јединствена државна и национална појава,⁴⁷⁾ обојена националним обичајима, историјским околностима и националном културом, већ као део глобалног или мондијалистичког начина живљења. Учешће парламентарних и глобалних легислатора делегитимизује право иза кога не стоје народни представнички органи, већ парламентарна и недржавна тела изабрана недемократским путем од техничких експерата.⁴⁸⁾ У сфери извршне власти се, уместо националне владе одговорне националним представничким телима, све више говори о владању без државне владе као међународном или вишеслојном владању.

42) Ulrich Sieber, *Legal Order in a Global World – The Development of a Fragmented System of National, International, and Private Norms*, нав. дело, стр. 20.

43) Вид. више Armin von Bogdandy, „Law and Politics in the WTO: Strategies to Cope with a Deficient Relationship“ *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 2001, стр. 609-674.

44) О природи *lex mercatoria* више вид. Радован Вукадиновић, „Lex mercatoria као праведно право у међународном трговинском (привредном) праву“, *Правни живот*, књига 412, бр. 9-10, стр. 1217-1231

45) Donald Earl Childress III, „Rethinking Legal Globalization: The Case of Transnational Personal Jurisdiction“, 54 *Wm. & Mary L. Rev.*, 2013, стр. 1492, Internet, <http://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol54/iss5/2>, 20/12/2016.

46) Klaus Guenther, *Legal pluralism or uniform concept of law? Globalisation as a problem of legal theory*, нав. дело, стр. 7.

47) Kanishka Jayasuriya, „Globalization, Law, and the Transformation of Sovereignty: The Emergence of Global Regulatory Governance“, *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol. 6, No. 2, 1999, стр. 426, Internet, <http://www.repository.law.indiana.edu/ijgls/vol6/iss2/3>, 10/01/2017, Robert A. Kagan, „Globalization and Legal Change: The „Americanisation“ of European Law“, *Regulation & Governance*, No. 1, 2007, стр. 109.

48) Вид. Anne Peters, „European Democracy After the 2003 Convention“, *Common Market Law Review*, Kluwer Law Online, No. 41, 2004, стр. 38.

На крају, глобализација се често повезује и са американизацијом права,⁴⁹⁾ као процесом „... усвајања права, правне праксе и правних оквира који су у САД усвојени знатно раније и који представљају значајно одступање од дугогодишње европске правне традиције“. У пракси се американизација не исцрпљује само у прихватању решења из права САД, већ и у прихватању стила и језика правних прописа.⁵⁰⁾

ЛИТЕРАТУРА

- Вукадиновић Радован, *Међународно пословно право*, Крагујевац, 2012.
- Вукадиновић Радован, „Lex mercatoria као праведно право у међународном трговинском (привредном) праву“, *Правни живот*, књига 412, бр. 9-10, стр. 1217-1231.
- Дабовић Душан, *Глобализација права, усклађивање права у савременом свету*, Правни факултет, Београд, 2007.
- Ковачевић Брацо (приредио), *Глобализација и сувереност*, Бања Лука, 2014.
- Цветковић Н. Предраг, *Увод у право Светске трговинске организације*, Ниш, 2010.
- Annan Kofi, „Two concepts of sovereignty“, *The Economist*, 16.09.1999.
- Arowojolu Pemi, *Is globalisation a forum of ‘Americanisation’?*, Internet, www.alevelpolitics.com/is-globalisation-a-form-of-americanisation, 23/01/2017.
- Basedow Juergen, „A Common Contract Law for the Common Market“, *Common Market Law Review*, Vol. 33, No. 6, Kluwer Law Online, 1996, стр. 1169-1195.
- Bederman David, „Globalization, International Law and United States Foreign Policy“, *Emory Law Journal*, Atlanta, No. 50, 2001, стр. 717-1047.
- Bogdandy Armin von, „Law and Politics in the WTO: Strategies to Cope with a Deficient Relationship“, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 2001, стр. 609-674.
- Bush H.W. George, *Toward a New World Order*, одржан 11.09.1990. године. Internet, [https://en.wikipedia.org/wiki/New_World_Order_\(conspiracy_theory\)](https://en.wikipedia.org/wiki/New_World_Order_(conspiracy_theory)), 20/12/2016.
- Charney Jonathan, „Universal International Law“, *American Journal International Law*, No. 87, 1993, стр. 525-551.

49) Вид. Ugo Mattei, „A Theory of Imperial Law: A Study on U.S. Hegemony and the Latin Resistance“, *Indiana, Journal of Global Legal Studies*, No.10, 2003, стр. 383, Wolfgang Wiegand, „Americanization of Law: Reception or Convergence?“, *Legal Culture and the Legal Profession*, (eds. Lawrence M. Friedman, Harry N. Scheiber), 1996, стр. 137, Wolfgang Wiegand, „The Reception of American Law in Europe“, *American Journal of Comparative Law*, No. 39, 1991, стр. 229. Вид. и Robert A. Kagan, *Globalization and Legal Change: The „Americanisation“ of European Law*, нав. дело, стр. 101.

50) Frans van Waarden, „Power to the legal professionals: Is there an Americanization of European law?“, *Regulation & Governance*, 2009, стр. 197-216.

- Ching Leo, „Globalizing the Regional, Regionalizing the Global: Mass Culture and Asians in the Age of Late Capital“, *Journal of Public Culture*, Vol. 12, No. 1, 2000, стр. 233-257.
- Christopher Warren, „America’s Leadership, America’s Opportunity“, *Foreign Policy*, Vol. 98, No. 6, 1995. стр. 6-27.
- Dezalay Yves, Garth G. Bryant, „Corporate Law Firms, NGOs, and Issues of Legitimacy for a Global Legal Order“, *Fordham L. Rev.*, No. 80, 2012, Internet, <http://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol80/iss6/2>, 20/11/2016.
- Drezner W. Daniel, *Globalization, Coercion, and Competition*, Internet: <http://www.danieldrezner.com/research/gcc.pdf>, 10/11/2016.
- Dupuy Pierre-Marie, „International Law: Torn Between Coexistence, Cooperation and Globalization“, *European Journal of International Law*, No. 9, 1998, стр. 278-286.
- Frankenberg Günter, „Verfassungsgebung zwischen Hobbesainischem Naturzustand und Zivilgesellschaft. Die Verfassung der Republik Albanien“, *Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart*, N.F. 2001, стр. 443–470.
- Gamble John King, Allen Emily, Dirling Nicole L., „International Law and Globalization: Allies, Antagonists, or Irrelevance?“, *Syracuse Journal of International Law & Commerce*, Syracuse University College of Law, стр. 1-21.
- Guenther Klaus, *Legal pluralism or uniform concept of law? Globalisation as a problem of legal theory*, Internet, <http://www.helsinki.fi/nof/NoFo5Gunther.pdf>, 17/12/2016.
- Haydebrand Wolf, „From Globalisation of Law to Law under Globalisation“, *Adapting Legal Culture*, (eds. David Nelken, Johannes Feest), Oxford: Hard Publishing, 2001, стр. 117-140.
- Human Rights*, Internet, <https://www.humanrights.gov/dyn/2016/01/fact-sheet-non-governmental-organizations-ngos-in-the-united-states/>, 20/01/2017.
- Jayasuriya Kanishka, „Globalization, Law, and the Transformation of Sovereignty: The Emergence of Global Regulatory Governance“, *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol. 6, No. 2, 1999, Internet, <http://www.repository.law.indiana.edu/ijgls/vol6/iss2/3>, 10/01/2017.
- Kamto Maurice, „Mondialisation et Droit“, *Revue Hellénique Droit International*, No. 53, 2000, стр. 453-470.
- Kagan Robert A, „Globalization and Legal Change: The „Americanisation“ of European Law“, *Regulation & Governance*, No. 1, 2007, стр. 99-120.
- Legrand Pierre, „European Legal Systems Are Not Converging“, *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 45, No. 1, Oxford University Press, 1996, стр. 52-81.
- List of largest law firms by revenue*, Internet, https://en.wikipedia.org/wiki/list_of_largest_law_firms_by_revenue, 14/12/2016.
- Mattei Ugo, „A Theory of Imperial Law: A Study on U.S. Hegemony and the Latin Resistance“, *Indiana Journal of Global Legal Studies*, No. 10, 2003, стр. 383-448.

- McLuhan Marshall, *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*, University of Toronto Press, 1962.
- McLuhan Marshall, *Understanding Media*, McGraw-Hill, 1964.
- Michaels Ralf, *Globalization and Law: Law Beyond the State*, Internet, http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5540&context=faculty_scholarship, 20/12/2016.
- Noortmann Math, „Globalization, Global Governance and Non-State Actors“, *International Law Forum de Droit International*, Vol. 36, No. 4, 2002, Internet, <http://ssrn.com/abstract=2320117>, 15/01/2017.
- Peters Anne, „European Democracy After the 2003 Convention“, *Common Market Law Review*, No.41, 2004, стр. 37-85.
- Shapiro Martin, *The Globalization of Law*, Internet, <http://scholarship.law.berkeley.edu/facpubs/399>, 20/12/2016.
- Sieber Ulrich, „Legal Order in a Global World, The Development of a Fragmented System of National, International, and Private Norms“, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, (eds. Armin von Bogdandy, Rüdiger Wolfrum), Vol. 14, 2010, стр. 1-49.
- Sigmarsson Dadi Arnar, *Globalization vs State Sovereignty: Constitutional Rights in a Crisis?*, Internet, http://skemman.is/stream/get/1946/1617/5238/1/Globalization_vs_State_Sovereignty_Constitutional_Rights_in_a_Crisis.pdf, 20/12/2016.
- Snyder Francis, „Economic Globalization and Law in the 21st Century“, *The Blackwell Company to Law and Society*, (ed. Austin Sarat), Blackwell Publ. London and New York, 2003, стр. 624-640.
- Stein Eric, „International Integration and Democracy: No Love at first sight“, *Asian Yearbook of International Law*, No. 95, 2001, стр. 489-534.
- Talbott Strobe, „The Birth of the Global Nation“, *Time Magazine*, 20.07.1992. *The Global Journal*, Internet, <http://www.theglobaljournal.net/>, 20/01/2017.
- Thorsen Dag Einar, Lie Amund, *What is Neoliberalism?*, стр. 2. Internet, <http://folk.uio.no/daget/neoliberalism.pdf> . 12/12/2016.
- Twining William, *General Jurisprudence – Understanding Law from a Global Perspective*, Cambridge, Internet, <https://www.law.duke.edu/cicl/pdf/twining-bk-preface.pdf>, 20/12/2016.
- Waarden van Frans, „Power to the legal professionals: Is there an Americanization of European law?“, *Regulation & Governance*, 2009, стр. 197-216.
- Wall Katherine, „The end of the welfare state? How globalization is affecting state sovereignty“, *Global Policy*, 17/08/2012.
- Wiegand Wolfgang, „The Reception of American Law in Europe“, *American Journal of Comparative Law*, No. 39, 1991, стр. 229-248.
- Wiegand Wolfgang, „Americanization of Law: Reception or Convergence?“, *Legal Culture and the Legal Profession*, (eds. Lawrence M. Friedman, Harry N. Scheiber), 1996, стр. 137-152.

Non-governmental organization, Internet, https://en.wikipedia.org/wiki/Non-governmental_organization, 20/01/2017.

Zayas de Alfred-Maurice, *Report of the Independent Expert on the promotion of a democratic and equitable international order*, A/70/285, submitted in accordance with Assembly resolution 69/178, Internet, <http://docplayer.net/9155616-Promotion-of-a-democratic-and-equitable-international-order.html>. 10/01/2017.

Zumbansen Peer, „Defining the Space of Transnational Law: Legal Theory, Global Governance & Legal Pluralism“, *Osgoode CLPE Research Paper*, Osgoode Hall Law School, Vol. 7, No. 5, 2011, стр.1-37.

Radovan D. Vukadinovic, Jelena Vukadinovic Markovic

INFLUENCE OF GLOBALIZATION OF LAW ON THE NEW WORLD ORDER

Resume

Despite theoretical differences between both notion and content of globalization, as well as its impact to New World Order, the analyze has shown that current globalization of law is characterized by the following.

Firstly, no matter if it is understood either in a broad or narrow sense, the process of globalization is being developed for the last several decades, and especially after the Fall of the Berlin Wall, in almost every country.

Secondly, globalization of law is not a value and politically neutral process, but a tool for the implementation of the neo-liberal concept of production and means for establishing the New World Order and new world law.

Thirdly, globalization of law is conducted by the process of enacting, interpretation and application of global norms created that way. In both processes the impact of the state is more questioned every day, which leads to sovereignty decline and deligitimization of enacted law.

Fourthly, solutions imposed as global, originate from one centre, either directly from the USA or from international organizations and institutions, in which the USA have the leading role.

Fifthly, the final aim of the globalization is the establishment of a global non-national society governed by the “World government”.

For these reasons, it seems justifiable and in due course to set a question what will happen with the traditional sovereign state and its paternalistic role and duty towards its citizens, as one political and economic substratum. “What comes after the sovereign national state?”

And what can the legal history say about it?” “Was kommt nach dem souveränen Nationalstaat? Und was kann die Rechtsgeschichte dazu sagen?”

Keywords: globalization of law, New World Order, standardization of law, Americanization, implementation of law, unification of law, global law

---

* Овај рад је примљен 15. јануара 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. фебруара 2017. године.